

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)'daki Boşluk: Ada Uygulanacak Hukuk

The Gap in the Turkish Code of International Private and Procedural Law: Applicable Law to Names

Doç. Dr. Zeynep Derya Tarman*

ÖZET

Kişinin adının tespitine uygulanacak yetkili hukukun belirlenmesi milletlerarası özel hukuk açısından önem taşımaktadır. Zira ad milletlerarası özel hukuk doktrini tarafından kişiye sıkı suretle bağlı bir hak ve hukuken korunan bir kişisel değer olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada, Türk hukukunda yabancılık unsuru içeren soyadı ihtilaflarına MÖHUK hükümlerine göre hangi hukukun uygulanacağı, bu konuda ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralına ihtiyaç olup olmadığı; ihtiyaç varsa bu boşluğun hangi bağlanma noktası ile tamamlanmasının yerinde olacağı atıf ve kamu düzeni de dâhil olmak üzere ele alınmıştır. Bu kapsamda, İsviçre, Almanya ve Avusturya Milletlerarası Özel Hukuk Kanunlarında yer alan ada uygulanacak hukuka dair kanunlar ihtilafı kurallarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, bir grup hukukçu (Ad Hukuku Çalışma Grubu) tarafından hazırlanan ve resmi olmayan Milletlerarası Ad Hukukuna Dair Avrupa Birliği Tüzük Önerisi'nde (Tüzük Önerisi) düzenlenen kanunlar ihtilafı kuralları da incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ad statüsü, Soyad, Kamu düzeni, Kadının soyadı, atıf

ABSTRACT

The law applicable to a foreigner's name is a significant issue regulated by the private international rules of the national states. The private

Makalenin geliş tarihi: 02.09.2016 **Makalenin kabul tarihi:** 26.10.2017

* Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk A.B.D.

international law doctrine considers the right to name as one of the most fundamental and indispensable rights of persons. This paper examines the possible problems when claims regarding the surname with a foreign element are brought before a Turkish court. In this regard, the conflict of law rules applicable to surnames in the Draft for a European Regulation on the Law Applicable to Names of Persons and in the Private International Law Codes of Switzerland, Germany and Austria are examined. This paper discusses whether there is a need for a specific conflict of laws rule stipulating the law applicable to names under Turkish law and provides several connecting factors depending on the legal cause for the acquisition, change or loss of the surname. Furthermore, the public policy exception and the renvoi doctrine are examined regarding the application of foreign law to names.

Key Words: Applicable law to names, Surname, Public policy, Surname of the married woman, Renvoi

I. Giriş

Bugünün globalleşen dünyasında kişilerin dolaşımı ve buna bağlı olarak yabancılık unsuru içeren aile ilişkilerinin sayısı artmıştır. Farklı vatandaşlığa tâbi olan kişilerin kurdukları aile ilişkileri bakımından ad en önemli hukuki meselelerden birini oluşturmaktadır. Zira her bir birey kendi kültürünü aile ilişkisine taşımakta ve bunun da soyadı (aile adı) bakımından hukuki sonuçları olmaktadır.

Kişinin adının tespitine uygulanacak yetkili hukukun belirlenmesi milletlerarası özel hukuk açısından önem taşımaktadır. Zira ad milletlerarası özel hukuk doktrini tarafından kişiye sıkı suretle bağlı bir hak ve hukuken korunan bir kişisel değer olarak kabul edilmektedir¹. Kişiyi toplum içerisinde diğer kişilerden ayırmaya yarayan ve milletlerarası alanda bireyselleştiren öz ad ve soyada uygulanacak hukukun tespitinde karşılaşılan birçok sorun

¹ Schnyder Anton/Liatowitsch Manuel, Internationales Privat- und Zivilverfahrensrecht, 2006, §22, N. 85; Kostkiewicz Jolanta Kren, Grundriss des schweizerischen Internationalen Privatrechts, Bern 2012, N. 1042; Kropholler Jan, Internationales Privatrecht, Hamburg 2006, s. 325; Mankowski Peter, Nomos Kommentar BGB Allgemeiner Teil EGBGB, Heidel Thomas/ Hüsstege Rainer/ Mansel Heinz-Peter (Hrsg.), Band 1, 3. Auflage, 2016, Art.10, N. 47; Çelikel Aysel/Erdem Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2016, s. 206; Nomer Ergin, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul 2015, s. 225; Doğan Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2016, s. 266.

bulunmaktadır². Bu sorunların hangi hukuka göre çözüme kavuşturulacağı önem arz etmektedir. Bu çalışmada, Türk mahkemesinin önüne yabancılık unsuru içeren bir ad ihtilafı geldiğinde konunun nasıl çözümleneceği soyad ile sınırlı olmak üzere incelenmiştir. Bu kapsamda, Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK³) uyarınca soyada uygulanacak hukuk soyad değişikliğine neden olabilecek çeşitli aile ilişkileri dikkate alınarak doğum, evlad edinme, evlenme ve evliliğin sona ermesi ekseninde ele alınmıştır. Türk hukukunda yabancılık unsuru içeren soyadı ihtilaflarına MÖHUK hükümlerine göre hangi hukukun uygulanacağı, bu konuda ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralına ihtiyaç olup olmadığı; ihtiyaç varsa soyadı ihtilafları bakımından hangi bağlanma noktasının kabul edilmesinin yerinde olacağı incelenmiştir. Ülkemizde soyad ile ilgili yabancılık unsuru içeren ihtilaflarda özellikle kadının soyadı konusunda sıklıkla kamu düzeninin ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır. Bu nedenle soyadı ihtilaflarında kamu düzeninin müdahalesi ayrı bir başlık altında mahkeme kararları ışığında ele alınmıştır.

Ada uygulanacak bağlama kuralı, mukayeseli hukukta farklı şekillerde düzenlenmiştir. Bu çalışma kapsamında, ayrıntılı düzenlemelere sahip olmaları nedeniyle İsviçre⁴, Almanya⁵ ve Avusturya⁶ Milletlerarası Özel Hukuk Kanunlarında (MÖHK⁷) ada uygulanacak hukuka dair kanunlar ihtilafı kuralları incelenmiştir. Bunun yanı sıra, bir grup hukukçu (Ad Hukuku Çalışma Grubu⁸) tarafından hazırlanan ve resmi olmayan Milletlerarası Ad Hukukuna Dair Avrupa Birliği Tüzük Önerisi'nde (Tüzük

² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Pürselim Arning, Hatice Selin, Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukukunda Ad, Ankara 2016.

³ RG 12.12.2007, 26728.

⁴ IPRG-Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu) için bkz. <http://www.admin.ch/opc/de/classified-compilation/19870312/index.html>, 31.05.2017.

⁵ EGBGB-Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (Alman Medeni Kanununa Giriş Kanunu) için bkz. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgbeg/BJNR006049896.html>, 31.05.2017.

⁶ IPR-Bundesgesetz über das internationale Privatrecht (Avusturya Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu) için bkz. [http://www.jusline.at/IPR-Gesetz_\(IPRG\).html](http://www.jusline.at/IPR-Gesetz_(IPRG).html), 31.05.2017.

⁷ Bu çalışmada, Alman, İsviçre ve Avusturya hukukunda ada ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarına atıfta bulunurken yabancı kanunların orijinal kısaltmaları yerine MÖHK teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

⁸ Milletlerarası Kişi Halleri Komisyonu genel sekreteri Prof. Dr. Walter Pintens'in aralarında bulunduğu Ad Hukuku Çalışma Grubu, Anatol Dutta, Reiner Frank, Robert Freitag, Tobias Helms ve Karl Krömer adlı Alman hukukçulardan oluşmaktadır.

Önerisi⁹⁾ düzenlenen kanunlar ihtilafı kurallarına da yer verilmiştir. Söz konusu Tüzük Önerisi, Avrupa Birliği içerisinde ad hukukunun yeknesaklaştırılması konusunda bir çözüm ortaya koyan akademik bir çalışmadır. Adın korunması konusu bu çalışmada kapsam dışı bırakılmıştır. Zira bu konuda ada ilişkin özel bir bağlama kuralı getiren ülkelerde de haksız fiil statüsünün geçerli olduğu kabul edilmektedir¹⁰⁾.

II. Ad Statüsünün Düzenlenme Şekli

Avrupa'da hemen hemen her devlette ada uygulanacak hukuk, ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralıyla tespit edilmektedir. İsviçre'de, ada uygulanacak hukukun ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralı ile düzenlenmesi pratik nedenlere dayandırılmıştır¹¹⁾. Zira kişinin adına uygulanacak hukuk belirlenirken, her seferinde bu değişikliğe sebep olan hayat ilişkisinin tâbi olduğu hukukun tespit edilmesinin ad statüsünün tespitini zorlaştırdığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, adın üç işlevi olduğu belirtilmektedir¹²⁾. Ad, bir kişinin kimlik tespitine yardımcı olmasının yanı sıra, kişiliğin bir sembolü olarak görülmekte ve bir aileye aidiyeti de ifade etmektedir. Adın yalnızca aileye aidiyet işlevi dikkate alınacak olursa, kanunlar ihtilafı kurallarında ada uygulanacak hukukun adın kazanılmasında ve kaybında rol oynayan aile hukuku olayına bağlanması haklı görülebilir. Ancak Avrupa ülkelerinin birçoğu adın diğer iki işlevini gözardı eden bu yaklaşımı benimsememiş ve konuyu özel bir kanunlar ihtilafı kuralıyla düzenlemeyi tercih etmişlerdir. Örneğin, Alman ve Avusturya Milletlerarası Özel Hukuk Kanunlarında, kişinin adına uygulanacak hukuk konusunda şahsi statü görüşü benimsenmiştir¹³⁾. Alman MÖHK m.10/f.1 uyarınca ada uygulanacak hukuk kişinin milli hukukudur. Aynı şekilde Avusturya MÖHK m.13, aile hukukundan kaynaklanan ad değişiklikleri de dâhil olmak üzere ada kişinin milli hukukunun uygulanacağını belirtmektedir. İsviçre de ada uygulanacak

⁹⁾ Resmi olmayan Tüzük Önerisi'nin Almanca, İngilizce ve Fransızca metni için bkz. Dutta Anatol/Frank Rainer/Freitag Robert/Helms Tobias/Krömer Karl/Pintens Walter, Ein Name in ganz Europa- Entwurf einer Europäischen Verordnung über das Internationale Namensrecht, StAZ, Nr.2, 2014, s. 43 vd. Tüzük Önerisi'nin İngilizcesi için ayrıca bkz. Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, One Name Throughout Europe - Draft For a European Regulation on the Law Applicable to Names, Yearbook of Private International Law, Volume 15 (2013/2014), s. 35-37.

¹⁰⁾ Kropholler, s. 324; Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 92. Kişilik haklarına yapılacak müdahalelerin genel olarak haksız fiil kapsamında mütalaa edilmesi gerektiği hakkında bkz. Doğan, s. 266.

¹¹⁾ Kostkiewicz, N. 1043.

¹²⁾ Kropholler, s. 325.

¹³⁾ Kropholler, s. 325-326; Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 85.

hukuku şahsi statüye göre belirlemektedir; ancak Alman ve Avusturya MÖHK'lerinden farklı olarak şahsi statü kişinin yerleşim yeri hukukuna tâbidir. İsviçre MÖHK m.37 uyarınca, yerleşim yeri İsviçre'de bulunan bir kişinin adı İsviçre hukukuna; yerleşim yeri yurtdışında bulunan kişinin adı yerleşim yeri hukukunun kanunlar ihtilafı kurallarının yetkilendirdiği hukuka tâbidir¹⁴.

MÖHUK'ta, Almanya, Avusturya ve İsviçre düzenlemelerinin aksine ada uygulanacak hukukla ilgili ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralı yer almamaktadır. Bunun bilinçli bir kanun boşluğu olduğu, özel bir kanunlar ihtilafı kuralına ihtiyaç olmadığı; zira kişinin özadı ile soyadı üzerindeki değişikliğe uygulanacak hukuk belirlenirken, bu değişikliğe sebep olan hayat ilişkisinin tâbi olduğu hukukun dikkate alınacağı belirtilmektedir¹⁵. Soybağının kurulması, evlat edinme, evlenme ve evliliğin sona ermesi, adın kazanılmasında ve kaybında rol oynayan aile hukuku olaylarıdır. O nedenle, bu aile hukuku olaylarının tâbi olduğu hukuk (aile hukuku statüsü) ada ilişkin hukuki sonuçları da tayin etmelidir¹⁶. Türk doktrininde, kişinin adına uygulanacak hukukun tespiti konusunda şahsi statü ve hüküm statüsü görüşlerinin karma görüş olarak uyumsuzluğa uygulanması görüşü de kabul edilmiştir¹⁷. Buna göre, ada ilişkin ihtilaflarda kişinin milli hukuku¹⁸; şayet adın kazanılması ve kaybında aile hukukuna ait bir ilişki söz konusu ise, hüküm statüsü uygulanacaktır.

Avrupa Birliği'nde ada uygulanacak hukuk konusunda özel bir düzenleme yapılmamıştır; ancak gerçek kişilerin adlarının üye ülkelerde yeknesak olması amacıyla Ad Hukuku Çalışma Grubu tarafından resmi olmayan Ada Uygulanacak Hukuk hakkında bir Avrupa Birliği Tüzük Önerisi (Tüzük Önerisi) hazırlanmıştır¹⁹. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin ada ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları yeknesak olmadığı için Avrupa Birliği vatandaşlarının adlarının farklı üye devletlerde farklı hukuk kurallarına göre belirlenmesi söz konusudur. Bu durum, Avrupa Birliği vatandaşlığı

¹⁴ Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 87.

¹⁵ Çelikel/Erdem, s. 206; Nomer, s. 226; Şanlı Cemal/Esen Emre/Ataman-Figanmeşe İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2015, s. 116.

¹⁶ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 116.

¹⁷ Çelikel/Erdem, s. 208; Uyanık Ayfer/Tekinalp Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2016, s. 125.

¹⁸ Yargıtay 2. HD., 21.12.2009, E. 2009/9678, K. 2009/22090 (www.kazanci.com).

¹⁹ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, s. 31-37; Pintens Walter/Dutta Anatol, Unification Of The Law Applicable To Names, An academic proposal, 4th Balkan Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law, Faculty of Law, University of Nis, Nis 2016, s. 22.

düşüncesi ile çelişmekle beraber, Birlik içinde temel özgürlüklerin kullanılması bakımından da bir engel teşkil etmektedir. Tüzük Önerisi, ada uygulanacak kanunlar ihtilafı kurallarının yeknesaklaştırılması dışında üye devletlere diğer üye devletlerin nüfus idareleri tarafından tescil edilmiş adları otomatik olarak tanıma yükümlülüğü getirmektedir (Tüzük Önerisi m. 12). Ada ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarının yeknesaklaştırılması bir kişinin Birlik içerisinde aynı ismi taşıması bakımından yeterli bir güvence getirmeyecektir. Ada ilişkin ihtilafı bakımından ortak bir bağlanma noktası kabul edilse dahi farklı yetkili merciiler farklı hukukların uygulanması gerektiği sonucuna varabilirler²⁰. Bu nedenle, Tüzük Önerisi m.12 uyarınca üye devletlerin birinde tescil edilmiş olan bir adın başka bir üye devletin nüfus idaresince tanınması gerektiği kabul edilmiştir. İlk tescil edilen yerde kanunlar ihtilafı ve maddi hukuk kurallarının doğru uygulanmış olup olmaması bir tanıma şartı teşkil etmemektedir. Çelişen nüfus kayıtlarının mevcudiyeti halinde, m.12/f.2 uyarınca önceki tarihli kayıt dikkate alınacaktır²¹. Tüzük Önerisinin otomatik tanımaya ilişkin bu hükmü, Avrupa Birliği'ne üye olmadığımız için Öneri yasalaşsa dahi bizim hukukumuz açısından bir önem arz etmeyecektir. Türkiye bakımından somut olay doğrudan tanımaya ilişkin Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası bir sözleşmenin uygulama alanına girmiyorsa²², yabancı devlette tescil edilmiş bir adın Türk nüfus siciline kaydedilmesi için açılacak olan dava MÖHUK m.58 kapsamında bir tanıma davası olacaktır²³.

III. Soyada Uygulanacak Bağlama Kuralları

A. Hukuk Seçimi

Türk milletlerarası özel hukukunda, soyad, aile hukuku ilişkisi nedeniyle kazanılıp kaybedilmiyorsa, şahsi statüye tâbi tutulmakta; şahsi statü de kişinin milli hukuku olarak kabul edilmektedir²⁴. Dolayısıyla bu

²⁰ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, s. 32.

²¹ Pintens/Dutta, s. 25-27.

²² Milletlerarası Kişi Halleri Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin taraf olduğu Ad ve Soyadların Değiştirilmesine İlişkin 4 Nr. Sözleşme'de (RG. 13.7.1963/11153) ve Kişi Halleri İşlemlerinin Düzeltilmesi Kararlarıyla İlgili 9 Nr. Sözleşme'de (RG. 21.12.1966/12483) doğrudan tanıma usulüne yer verilmiştir. Adli makamların yanı sıra idari makamların vermiş olduğu kararların da tanınması mümkün kılınmıştır. Bkz. Güven Pelin, Tanıma-Tenfiz, Ankara 2013, s. 31.

²³ Yargıtay ve ilk derece mahkemesi kararlarında, ad değiştirme davası açılarak alınan yabancı soyadın Türkiye'de tanınması davalarının, Soyadı Kanunu'nun 3. maddesi ve Soyadı Nizamnamesi'nin 5. ve 7. maddeleri dikkate alınarak, emredici kurallara aykırılık nedeniyle reddedildiği görülmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Pürselim Arning, s. 162.

²⁴ Çelikel/Erdem, s. 208; Uyanık/Tekinalp, s. 125; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 118.

bağlamda kişiye uygulanacak hukuku seçme imkânı tanınmamaktadır. Kişinin soyadı aile hukuku ilişkisinden dolayı kazanılıyor ve kaybediliyorsa, Türk milletlerarası özel hukukunda kabul edilen görüş, aile hukuku ilişkisine uygulanan hukukun, soyada ilişkin sorunlara da hâkim olmasıdır. Türk hukukunda aile hukukuna ilişkin kanunlar ihtilafı kuralları dikkate alındığında, evlilik mal rejimindeki sınırlı hukuk seçimi dışında kişiye bir seçim hakkı tanınmadığı görülmektedir. Dolayısıyla kişi yabancı hukukun emrettiği soyadı almak durumunda kalmaktadır. Halbuki soyad kişilik haklarına dâhil olduğundan kişiye zorla verilmemelidir. Bu nedenle, kişilere soyadlarına uygulanacak hukuku sınırlı da olsa seçme imkânı tanımak yerinde bir yaklaşımdır.

Türk milletlerarası özel hukukundaki düzenlemeden farklı olarak, İsviçre MÖHK m.37/f.2 ilgiliye sınırlı da olsa bir seçim hakkı tanımaktadır. İsviçre MÖHK m.37/f.1, ada uygulanacak hukukun ilgilinin yerleşim yeri hukuku olduğunu belirtmekle beraber; f.2 kişiye adının milli hukuka tâbi olmasını talep etme imkânı getirmektedir²⁵. Ancak bu seçim hakkının her zaman kullanılması söz konusu değildir. Aksinin kabulü kişinin seçim hakkı sonucu adını istediği zaman değiştirmesine neden olacaktır ki bu MÖHK m.37'nin amacı ile bağdaşmayacaktır. Seçim hakkının ancak bir aile hukuku ilişkisi ile bağlantılı olarak kullanılması kabul edilmektedir²⁶. Çok vatandaşlık durumunda en sıkı ilişkili vatandaşlığın dikkate alınması söz konusudur (m.23/f.2)²⁷.

Alman MÖHK m.10/f.1 uyarınca, kişinin adı bir aile hukuku ilişkisine bağlı olarak kazanılıyor veya değişiyor bile olsa kişinin milli hukukunun gösterdiği hukuk uygulanmaktadır. Ancak Alman MÖHK m.10/f.2 hükmü eşlere gelecekte kullanmak istedikleri soyadlarına, taraflardan birisinin milli hukuklarından birini veya taraflardan birisinin mutad meskeni Almanya'da bulunması şartıyla Alman hukukunu seçme imkânı getirmektedir. Tarafların birden fazla vatandaşlığa sahip olması durumunda, kural olarak Alman MÖHK m.5 hükmü uygulanacaktır. Buna göre, çok vatandaşlık durumunda Alman vatandaşlığının, kişinin Alman vatandaşlığı dışında birden çok vatandaşlığa sahip olması durumunda en sıkı ilişkili vatandaşlığının dikkate alınacağı kabul edilmektedir. Ancak MÖHK m.10/f.2'deki seçim hakkı bakımından eşlerin Alman MÖHK m.5'teki genel kuraldan farklı olarak tarafların sahip olduğu milli hukuklardan herhangi birisini serbestçe seçme imkânı söz konusudur²⁸. Alman MÖHK m.10/f.2 uyarınca, evlenecek olan

²⁵ Kostkiewicz, N. 1050.

²⁶ Kostkiewicz, N. 1052.

²⁷ Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 88; Kostkiewicz, N. 1050.

²⁸ Mankowski, Art.10, N. 13; Kropholler, s. 328.

çiftler evlilik süresince kullanacakları soyadlarına uygulanacak hukuku evlenme akdi sırasında veya daha sonra yetkili makama başvurarak kendileri seçebileceklerdir. Eşlerin iki tarafın da mutabık kaldığı bir hukuku seçmeleri söz konusudur. Tek taraflı bir hukuk seçimi bu madde kapsamında geçerli bir hukuk seçimi olmayacaktır²⁹. Soyada uygulanacak hukukun seçimi ile eşler henüz bir soyad seçmiş olmamaktadırlar. Ad statüsünün seçimi ile bir adın seçilmesi iki farklı meseledir. Hukuk seçimi sadece adın seçilen hukuka tâbi olmasını sağlamaktadır. Bunun sonucunda eşler evlendikten sonra taşıyacakları soyadı seçtikleri hukukun öngördüğü şartlar ve sınırlamalar doğrultusunda belirleyebileceklerdir³⁰. Seçim hakkının özellikle yurtdışında yaşayanlar bakımından bir kazanım sağladığı ifade edilmiştir. Seçim hakkı sayesinde kişiler soyadlarını yaşadıkları yer hukukuna göre seçebilecek ve ailenin diğer bireyleri ile aynı soyadı taşıyabileceklerdir³¹. Seçim hakkının birtakım tehlikeleri de beraberinde getirdiğine dikkat çekilmiştir³². Özellikle kişinin milli hukukunun bu seçim hakkını tanımadığı durumlarda, resmi evraklarda farklı adların yer alması söz konusu olabilir. Bu nedenle, eşlerin seçim hakkını kullanırken bu seçimin sonuçları konusunda aydınlatılmaları önem taşımaktadır³³.

Alman MÖHK m.10/f.3'te, çocuğun soyadına uygulanacak hukukun velayet hakkı sahibi tarafından seçileceği belirtilmiştir. Çocuğun soyadı kural olarak Alman MÖHK m.10/f.1 uyarınca çocuğun milli hukukuna tâbidir; ancak tıpkı evlilikte olduğu gibi çocuğun velisine sınırlı bir hukuk seçim imkânı tanınmıştır. Çocuğun soyadının velisi/velileri tarafından belirlenmesinde m.10/f.3 üç imkân sunmaktadır³⁴: Ana veya babanın milli hukuku veya ana ya da babanın mutad meskeninin Almanya'da olması şartıyla Alman hukuku veyahut soyadını vermek isteyen ilgilinin milli hukuku, çocuğun soyadına uygulanacaktır. Alman MÖHK m.10/f.3 (1) uyarınca, ana veya babanın milli hukuklarından biri tercih edildiğinde MÖHK m.5'in uygulanmayacağı açıkça ifade edilmiştir³⁵.

Ad Hukuku Çalışma Grubu tarafından hazırlanan resmi olmayan Avrupa Birliği Tüzük Önerisi de, ada uygulanacak hukuk bakımından sınırlı bir seçim imkânını kabul etmektedir. Avrupa Birliği vatandaşlarına belirli sınırlar içinde de olsa adlarına uygulanacak hukuku seçme hakkı tanımak kişilik haklarına saygı ve kişinin kendi adı üzerinde karar verme hakkına

²⁹ Mankowski, Art.10, N. 105.

³⁰ Mankowski, Art.10, N. 122.

³¹ Kropholler, s. 326.

³² Kropholler, s. 327; Mankowski, Art.10, N. 178.

³³ Kropholler, s. 327.

³⁴ Mankowski, Art.10, N. 140.

³⁵ Mankowski, Art.10, N. 13.

sahip olması gerektiği düşüncesi ile örtüşmektedir³⁶. Bu yaklaşım, Avrupa Birliği içerisinde artan dolaşımı ve Avrupa Birliği vatandaşının birden fazla hukuk sistemi ile temas ettiği gerçeğini dikkate almaktadır. Kişi, m.5/f.1 uyarınca milli hukukunu seçebileceği gibi, birden fazla vatandaşlığa sahip ise, vatandaşı olduğu devletlerden birisinin hukukunu da seçebilecektir. Bu noktada, Tüzük Önerisi kişinin birden fazla vatandaşlığa sahip olması durumunda MÖHUK m.4 düzenlemesinin aksine her bir vatandaşlığa eşit mesafede durmaktadır. Kişi, uygulanacak hukuk konusunda bir kere tercih hakkını kullandıysa, seçimin daha sonra değiştirilmesi ancak m.5/f.2 uyarınca, medeni hal, mutad mesken veya vatandaşlığın değişmesi durumunda söz konusu olabilecektir. Evli çiftler ve tescil edilmiş hayat ortaklığının tarafları, soyadlarına uygulanacak hukuku birlikte belirleyebilecektir (Tüzük Önerisi m.5/f.3). Evli çiftler ve tescil edilmiş hayat ortaklığının tarafları, soyadlarının taraflardan birisinin mutad mesken hukukuna veya milli hukukuna tâbi olması konusunda anlaşabilirler. Hukuk seçimi, evli çiftler ve tescil edilmiş hayat ortaklığının tarafları bakımından seçilen hukuk uyarınca ortak bir soyada sahip olma imkânı yaratmaktadır³⁷. Hukuk seçiminin evlilik veya tescil edilmiş hayat ortaklığı öncesinde veya sonrasında herhangi bir zaman diliminde yapılabileceği kabul edilmektedir. Yapılan seçim, evlilik veya tescil edilmiş hayat ortaklığı sona erse dahi etkisini sürdürecektir. Taraflardan biri, evliliğin veya hayat ortaklığının sona ermesinden sonra daha önce yapılmış olan hukuk seçimi ile bağlı kalmak istemiyorsa m.5/f.2 uyarınca yeni bir hukuk seçiminde bulunabilecektir. Zira bir evliliğin veya hayat ortaklığının sona ermesi kişi halinin değişimi sayılmaktadır³⁸. Hukuk seçiminin şekli konusunda, Tüzük Önerisi m.5/f.4 bir düzenleme getirmektedir. Buna göre, seçimin açıkça veya tereddütte yer vermeyecek bir şekilde zımnen üye devletlerin belirlediği yetkili makamlara yapılması gerekmektedir.

B. Objektif Bağlama Kuralı

1. Şahsi Statü Görüşü

Türk doktrini, MÖHUK'ta ada uygulanacak hukuku düzenleyen ayrı bir kanunlar ihtilafı kuralı olmadığından – aile hukukundan kaynaklanan bir ad değişikliği söz konusu olmadığı sürece – soyadın kazanılmasına veya kaybedilmesine ilgilinin şahsi statüsünün uygulanmasını; şahsi statü olarak

³⁶ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, s. 34; Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, StAZ, Nr.2, 2014, s. 38.

³⁷ Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, s. 39; Pintens/Dutta, s. 24.

³⁸ Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, s. 39.

da kişinin milli hukukunu kabul etmektedir³⁹. Yargıtay⁴⁰, yabancı mahkemeden alınan cinsiyet değişikliği kararının tanınması talebini incelerken ad değişikliğinin kişinin vatandaşı olduğu devletin hukukuna göre karara bağlanması gerektiğine hükmetmiştir. Cinsiyet değişikliğinin ad değişikliği gibi belirli hukuki sonuçları olmaktadır. Türk kanunlar ihtilafı hukuku bakımından cinsiyet değişikliğinin şartlarının ve sonuçlarının ilgilinin milli hukukuna tâbi olduğu kabul edilmektedir⁴¹.

Kişinin birden fazla vatandaşlığı varsa, MÖHUK m.4 uyarınca hangi vatandaşlığının esas alınacağı belirlenmelidir. MÖHUK m.4(b) uyarınca, kişinin aynı zamanda Türk vatandaşlığını taşıması halinde, şahsi statü Türk hukukuna tâbi olmalıdır⁴². Birden çok vatandaşlığa sahip olan kişi, Türk vatandaşı değilse, kişinin daha sıkı ilişki içerisinde bulunduğu devletin vatandaşlığı dikkate alınır [MÖHUK m.4(c)]⁴³. Somut olaya göre sıkı ilişkinin ilginin yerleşim yeri, ekonomik faaliyetlerini yürüttüğü yer veya daha önceki vatandaşlığı veya yerleşim yeri dikkate alınarak hâkim tarafından tespit edilmesi gerekmektedir⁴⁴. Yukarıda ifade edildiği üzere, aynı hükmü içeren Alman MÖHK m.5, kişinin adına uygulanacak olan hukuku belirleyen m.10/f.1 uygulanırken dikkate alınmaktadır⁴⁵. Buna karşılık, kişinin adına uygulanacak olan hukuku seçme imkânı veren m.10/f.2 ve 3 hükümleri uygulanırken dikkate alınmamaktadır⁴⁶. Alman hukukundaki düzenlemeden farklı olarak, İsviçre hukukunda etkin vatandaşlığa ilişkin m.23/f.2 hükmü, seçim hakkının kullanılması dâhil olmak üzere ada uygulanacak hukuku belirlerken uygulanmaktadır⁴⁷.

³⁹ Çelikel/Erdem, s. 208; Uyanık/Tekinalp, s. 124; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 118; Esen Emre, Türk Vatandaşı Erkeğin Yabancı Eşinin Soyadını Alamayacağına İlişkin Bir Yargıtay Kararı üzerine Düşünceler, MHB, Yıl 24, Sayı 1-2, 2004, s. 446.

⁴⁰ Yargıtay 2. HD., 21.12.2009, E. 2009/9678, K. 2009/22090 (www.kazanci.com).

⁴¹ Nomer, s. 225; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 118; Çelikel/Erdem, s. 208.

⁴² Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 31; Akıncı Ziya/Gökyayla Demir Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010, s. 6. Doktrinde, birden fazla devlet vatandaşlığına sahip kişiler hakkında milli hukuk bağlanma noktası uygulanırken kişinin sahip olduğu vatandaşlıklar arasında Türk vatandaşlığının bulunup bulunmadığına bakılmaksızın en sıkı ilişkide bulunduğu devletin vatandaşlığının esas alınması gerektiği de lege ferenda savunulmaktadır. Bkz. Doğan, s. 174.

⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ataman-Figanmeşe İnci, Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK'un 4. Maddesinin b ve c Bentlerinin Uygulama Alanı, Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 19-20, Sayı 1-2, 1999-2000, s. 95-114.

⁴⁴ Çelikel/Erdem, s. 68; Tekinalp/Uyanık, s. 64.

⁴⁵ Mankowski, Art.10, N. 11 ve 48.

⁴⁶ Mankowski, Art.10, N. 13.

⁴⁷ Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 88.

Birçok Avrupa milletlerarası özel hukuk kanununda kişinin adı milli hukukuna tâbi olmasının rağmen, Ad Hukuku Çalışma Grubu'nun önerdiği Tüzük metninde, esas bağlanma noktası olarak mutad mesken kabul edilmiştir⁴⁸. Bu tercihte, kanunlar ihtilafı alanındaki Avrupa Birliği tüzüklerinde (Roma I Tüzüğü⁴⁹, Roma II Tüzüğü⁵⁰, Roma III Tüzüğü⁵¹, Roma IV Tüzüğü⁵²) mutad meskenin bağlanma noktası olarak kabul edilmiş olması etkili olmuştur⁵³. Bir kişinin mutad meskeni hukukuna tâbi olması, yabancıya yaşadığı yere uyumu ve yaşadığı ülkedeki insanlarla aynı muameleye tâbi olma menfaati açısından önemlidir⁵⁴. Bunun yanı sıra, mutad mesken hukukunun uygulanması çoğunlukla yetki ve uygulanacak hukuk bakımından bir paralelliğe neden olmaktadır. Kişinin adı bakımından önem taşıyan doğum veya evlenme gibi hayat olayları genellikle kişinin mutad olarak oturduğu yerde meydana gelmektedir⁵⁵. Dolayısıyla Tüzük Önerisine göre, m.5 uyarınca bir hukuk seçimi yapılmamışsa ada uygulanacak hukuk ilgili kişinin mutad mesken hukukudur (m.4/f.1). Mutad meskenin tayini bakımından Avrupa Adalet Divanı'nın kararları ışığında otonom bir yorum yapılması gerektiği ifade edilmiştir⁵⁶. Tüzük Önerisinin kabul ettiği bağlanma noktası, yetkili makamlara en iyi bildikleri hukuku, diğer bir ifadeyle kendi hukuklarını uygulama imkânı sağlamaktadır. Tüzük Önerisinde, kişinin mutad mesken değişikliğinin adı bakımından bir değişikliğe neden olmayacağı açıkça hüküm altına alınmıştır (m.4/f.2). Ancak mutad mesken değişikliği sonrasında kişinin ad değişiklikleri yeni hukuka tâbi olacaktır.

⁴⁸ Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, s. 35. Mutad mesken hakkında eskiden milli hukukun küçük kardeşi benzetmesi yapılmaktaydı. Bugün ise bağlanma noktası olarak taşıdığı önem nedeniyle mutad mesken taraf iradesinin küçük kardeşine benzetilmektedir. Bkz. Weller Marc Philippe, Der gewöhnliche Aufenthalt, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leible/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 295.

⁴⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0593&from=en>, 31.05.2017.

⁵⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:199:0040:0049:EN:PDF>, 31.05.2017.

⁵¹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:343:0010:0016:en:PDF>, 31.05.2017.

⁵² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:201:0107:0134:EN:PDF>, 31.05.2017.

⁵³ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, s. 33; Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, s. 36; Weller, s. 298; Pintens/Dutta, s. 23.

⁵⁴ Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, s. 33.

⁵⁵ Pintens/Dutta, s. 24.

⁵⁶ Dutta/Frank/Freitag/Helms/Krömer/Pintens, s. 37.

Ad üzerindeki hak ile kişinin temel haklarına saygı duyulması ilkesi arasında sıkı bir bağ olduğu dikkate alınacak olursa, ada uygulanacak hukukun kişinin şahsi statüsüne tâbi olması gerektiği sonucuna varılabilir. Şahsi statü noktasında tercih, kişinin milli hukuku olabileceği gibi mutad mesken hukuku da olabilir. Mutad mesken, kişi halleri ile ilgili konularda özellikle milletlerarası özel hukuka ilişkin sözleşmelerde⁵⁷, Avrupa Birliği Tüzüklerinde ve milli hukuklarda uygulanacak hukukun belirlenmesinde yaygın olarak kullanılan bir bağlanma noktasıdır⁵⁸. Türk hukukunda da, vesayet ve kısıtlılık (m.10), evlilik ve genel hükümleri (m.13), boşanma ve ayrılık (m.14), evlilik malları (m.15), soybağının kurulması (m.16), nafaka (m.19) gibi aile hukuku ve kişiler hukukuna ilişkin konularda mutad meskene bağlanma noktası olarak yer verilmiştir. Türk MÖHUK sisteminde, mutad mesken hukukunun kabul edilmesinin sebebi, mutad mesken hukukunun kişinin menfaatini en iyi şekilde koruyan hukuk olduğunun düşünülmesidir. Zira kabul etmek gerekir ki fiilen bir ülkede sürekli oturma kişinin o ülke ile yakınlığının bulunduğunu ifade eder⁵⁹. Aile hukukundan kaynaklanan ad değişiklikleri de dâhil olmak üzere tüm ad ihtilaflarında şahsi statü görüşüne etki tanınmalıdır. Şahsi statü olarak da kişinin mutad mesken hukuku kabul edilmelidir. Mutad mesken, bir kimsenin belirli bir yerde, o yeri hayat ilişkilerinin merkezi yapmaya yetecek derecede, kısa veya uzun belirli bir süreliğine fiilen oturması şeklinde tanımlanmaktadır⁶⁰. Ancak yaşamın ağırlık merkezinin nasıl belirleneceği, özellikle oturma süresinin ne olması gerektiği konusunda bir fikir birliği bulunmamaktadır⁶¹.

2. Hüküm Statüsü Görüşü

Soyad, aile hukukundan kaynaklanan bir nedenle değişiyorsa, Türk doktrini bu durumda soyada, şahsi statünün değil; hüküm statüsünün uygulanmasını kabul etmiştir. Diğer bir ifadeyle, kişinin soyadının kazanıldığı veya kaybedildiği hukuki ilişkiye uygulanan hukukun hakimiyeti altında olduğu savunulmaktadır⁶².

⁵⁷ Mutad meskenin temel bağlanma noktası olarak kullanıldığı aile ve çocuk hukukuna ilişkin bazı Lahey Sözleşmeleri için bkz. Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 35, dn. 72; Çelikel/Erdem, s. 186; Tekinalp/Uyanık, s. 55.

⁵⁸ Weller, s. 297.

⁵⁹ Çelikel/Erdem, s. 186.

⁶⁰ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 38; Çelikel/Erdem, s. 185-186; Tekinalp/Uyanık, s. 55.

⁶¹ Nomer, s. 120; Çelikel/Erdem, s. 186. Bir yerin mutad mesken olarak kabul edilmesi için ne kadar bir süre gerektiği hakkındaki tartışmalar için bkz. Arslan İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014, s. 43 vd.

⁶² Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 116; Nomer, s. 226; Çelikel/Erdem, s. 207; Esen, MHB, s. 446; Doğan, s. 268.

Türk hukukunda doğuma bağlı olarak çocuğa adının verilmesi velayet hakkının bir sonucu olarak velayet bölümünde (MK m.339); evlat edinmenin bir sonucu olarak soyad değişikliği evlat edinme başlıklı bölüm içerisinde (MK m.314); evlenmenin eşlerin soyadlarına etkisi evliliğin genel hükümleri başlıklı bölümde (MK m.187) ve boşanmanın eşlerin soyadlarına etkisi ise boşanma başlıklı bölümde (MK m.173) ele alındığı ve bu düzenlemenin kanunlar ihtilafı hukukuna da paralel bir şekilde yansımaları gerektiği kabul edilmektedir⁶³. Halbuki milletlerarası özel hukukta adalet, ilişkinin niteliğine göre taraflar ve olay için objektif olan bir kuralın seçilmesiyle sağlanır. Bu nedenle, soyadı meselesinin iç hukukta nerede düzenlenmiş olduğu milletlerarası özel hukuk bakımından bir önem arz etmemelidir.

Türk doktrininde soyada uygulanacak hukuk soyad değişikliğine neden olabilecek çeşitli aile ilişkileri dikkate alınarak belirlenmektedir. Bu yaklaşımı benimsememekle beraber, bu çalışma kapsamında, soyadı konusu doğum, evlat edinme, evlenme ve evliliğin sona ermesi bakımından ayrı ayrı incelenecektir. Her bir bölümde, öncelikle mevcut düzenleme uyarınca uygulanması gereken hukuk tespit edilecektir. Daha sonra karşılaştırmalı hukukta soyadı değişikliklerinde kabul edilmiş bağlanma noktalarına yer verilecek ve Türk hukuku bakımından farklı çözümler önerilerinde bulunulacaktır.

a. Doğum

Soyadın kazanılmasına sebep olan başlıca hayat ilişkisi hiç kuşkusuz kişinin doğumudur. Türk milletlerarası özel hukukunda çocuğun soyadına uygulanacak hukuk soybağının hükümlerini düzenleyen kanunlar ihtilafı kuralı (MÖHUK m.17) uyarınca tespit edilecektir⁶⁴. MÖHUK m.17, soybağının hükümlerinin, soybağını kuran hukuka tâbi olduğunu; ana ve baba ile çocuğun müşterek bir milli hukukunun bulunması halinde, soybağının hükümlerine müşterek milli hukukun, bulunmadığı takdirde müşterek mutad mesken hukukunun uygulanacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, ilk olarak ana, baba ve çocuğun müşterek milli hukukunun olup olmadığı tespit edilecektir. Müşterek milli hukukun tespiti noktasında örneğin baba hem Alman hem Türk vatandaşı, ana ve çocuk ise sadece Alman vatandaşı iseler, ana, baba ve çocuğun müşterek milli hukuku Alman

⁶³ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 117; Esen, MHB, s. 447.

⁶⁴ Çelikel/Erdem, s. 207; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 149; Nomer, s. 275; Akıncı/Gökyayla, s. 125.

hukuku olarak tespit edilip soyadın bu hukuka göre belirlenmesi gerekir⁶⁵. MÖHUK m.4(b) hükmünün uygulanarak müşterek milli hukukun olmadığı sonucuna varmak ilgililerin müşterek şahsi statüye sahip olmasındaki yararın gözardı edilmesi anlamına gelecektir. Kaldı ki, m.4(b) hükmündeki 'aksi öngörülmedikçe' ibaresi MÖHUK m.17 açısından ileri sürülebilecektir.

Ana, baba ve çocuğun müşterek milli hakları bulunmuyorsa, tarafların müşterek mutad mesken haklarının olaya uygulanması gerekecektir. Şayet müşterek mutad mesken hukuku da bulunmuyorsa, bu halde soybağının hükümleri soybağı hangi devlet hukukuna göre kurulmuş ise, o devletin hukukuna göre tespit edilecektir (MÖHUK m.16).

MÖHUK m.16, ilk basamakta çocuğun doğum anındaki milli hukukuna; ikinci basamakta çocuğun mutad mesken hukukuna; üçüncü basamakta ananın veya babanın çocuğun doğum anındaki milli haklarına; dördüncü basamakta ananın ve babanın çocuğun doğum anındaki müşterek mutad mesken hukukuna; beşinci basamakta çocuğun doğum yeri hukukuna yer vermiştir. İlgiliye uygulanacak olan hukuku seçme imkânı tanınmamıştır. MÖHUK m.16'da sayılan bağlanma noktalarının çocuğun menfaati dikkate alınarak aşamalı bir şekilde değil de alternatif uygulanması gerektiğini ileri sürenler de bulunmaktadır⁶⁶.

Alman MÖHK m.10/f.3'te, çocuğun soyadına uygulanacak hukukun velayet hakkı sahibi tarafından seçileceği belirtilmiştir. Çocuğun soyadının velisi/velileri tarafından belirlenmesinde m.10 üç imkân sunmaktadır: Ana veya babanın milli hukuku veya ana ya da babanın mutad meskeninin Almanya'da olması şartıyla Alman hukuku veyahut soyadını vermek isteyen ilgilinin milli hukuku çocuğun soyadına uygulanacaktır. İsviçre MÖHK m.37 uyarınca, ada uygulacak hukuk kişinin yerleşim yeri hukuku olarak kabul edildiğinden, doğumla kazanılan soyada bu yer hukuku uygulanacaktır. Avusturya MÖHK m.13 uyarınca, ada uygulanacak hukuk kişinin milli hukuku olarak kabul edildiğinden, doğumla kazanılan soyad çocuğun milli hukukuna tâbi olacaktır.

Milletlerarası özel hukuk alanında mutad mesken kavramının en fazla çocuk hukuku bakımından önem arz ettiği dikkate alınacak olursa⁶⁷, Türk hukuku bakımından çocuğun soyadına çocuğun mutad mesken hukukunun

⁶⁵ Aynı yöndeki karşı oy yazısı için bkz. Yargıtay 2. HD., 13.2.2008, E. 2007/4214, K. 2008/1476 (Ekşi, Nuray, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'a İlişkin Yargıtay Kararları, İstanbul, 2010, s. 3 vd.).

⁶⁶ Nomer, s. 268; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 140.

⁶⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 38; Arslan, s. 91 vd.; Weller, s. 297.

uygulanması önerilebilir. Mutad meskenin tespiti noktasında objektif bir kriterin geçerli olması gerektiği ileri sürülmüş, bir yerde kalma isteği şeklinde ifade edilen sübjektif iradenin hiçbir önemi bulunmadığı belirtilmiştir⁶⁸. Çocuğun mutad meskeni belirlenirken ebeveynlerden ziyade bizzat çocuğun esas alınması ve çocuğun ağırlıklı olarak hayat faaliyetlerini sürdürdüğü sosyal çevrenin nazara alınması gerekmektedir⁶⁹. Bu noktada çocuğun yaşı önem taşımaktadır⁷⁰. Çocuğun küçük olması durumunda, çocuğun mutad meskeni kural olarak anne ve babanın mutad meskeni olarak kabul edilecektir⁷¹. Zira küçük bebeklerin anne veya babasından bağımsız bir yaşamları, hayat ilişkileri ve mutad meskenlerinin bulunduğu iddiası hayatın akışına uymayacaktır. Bu nedenle, her somut olayda çocuğun mutad meskenine dikkatlice karar verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra, Alman hukukunda olduğu gibi soybağının kurulmasına ilişkin MÖHUK m.16'da sayılan bağlanma noktalarından birini seçme hakkını çocuğun velisine tanımak ve bu suretle çocuğun velisine çocuğun soyadına uygulanacak hukuku belirleme imkânı tanımak Türk hukuku bakımından da düşünülebilir.

Evlat Edinme

Evlatlığın soyadına uygulanacak hukuk, evlat edinmenin hükümlerine tâbi olacaktır (MÖHUK m.18/f.3)⁷². MÖHUK m.18/f.3, evlat edinmenin hükümlerini evlat edinenin milli hukukuna; eşlerin birlikte evlat edinmesi halinde evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbi tutmuştur.

Evlatlığın soyadına uygulanacak hukuku evlat edinenin milli hukukuna ve birlikte evlat edinme halinde evlenmenin genel hükümlerini düzenleyen hukuka tâbi tutmak yerinde değildir. Kişilik hakkı olarak kabul edilen soyadın evlat edinme ilişkisinde evlat edinen kişinin hukukuna tâbi tutulması milletlerarası özel hukuk kurallarının amacıyla da bağdaşmamaktadır. Soyad bakımından en sıkı ilişkili hukuk ve evlatlığın menfaatini en çok koruyan düzenleme hiç kuşkusuz ilgilinin şahsi statüsüdür. Bu da kanımızca doğumda olduğu gibi evlat edinilen kişinin mutad mesken hukuku olmalıdır. Evlat edinme ilişkisinde Türk hukukunun uygulanmasını temin etmek için - özellikle Avrupa ülkelerinde evlat edinilen tarafın genellikle Türk

⁶⁸ Weller, s. 314.

⁶⁹ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 39; Arslan, s. 115.

⁷⁰ Çeşitli milletlerarası sözleşmelerde ve iç hukuk düzenlemelerinde çocuğun yaşına ilişkin farklı sınırlamalar getirilmiş olmakla beraber mutad meskenin tesis edilebilmesi açısından bir kimsenin çocuk olarak kabulü için on altı yaş makul bir yaş sınırı olarak kabul edilmektedir. Bkz. Arslan, s. 95 vd.

⁷¹ Çelikel/Erdem, s. 278; Arslan, s. 104.

⁷² Çelikel/Erdem, s. 289; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 117; Nomer, s. 279.

vatandaşları olduğu düşünülerek - evlatlığın milli hukukunun bağlanma noktası olarak kabul edilmesi de önerilmektedir⁷³. Ancak özellikle son dönemde Türkiye'nin göç alan bir ülke olduğu göz önüne alınacak olursa, - örneğin Suriye vatandaşlarının evlat edinilmesi durumunda - bağlanma noktası olarak evlatlığın mutad mesken yeri hukukunun kabul edilmesi yerinde olacaktır. Böylece soyadı ihtilaflarına uygulanacak hukuk Türk hukuku olacaktır. Avrupa Birliği Tüzükleri ve milletlerarası sözleşmeler dikkate alındığında, milletlerarası özel hukuktaki genel eğilim kişinin şahsi statüsü olarak milli hukukunun değil, mutad mesken hukukunun tercih edilmesi yönündedir⁷⁴. Bu nedenle, soyadı ihtilaflarında evlat edinilen kişinin mutad mesken hukukunun tercih edilmesi yerinde olacaktır.

b. Evlenme

Evlilik, soyad değişikliğine sebebiyet veren bir aile hukuku ilişkisidir. Türk milletlerarası özel hukukunda, evlenen kadının veya erkeğin bu evliliğe bağlı olarak soyadı değişikliği ile ilgili özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, soyad, evlenmenin genel hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir (MÖHUK m.13/f.3)⁷⁵. MÖHUK m.13/f.3 uyarınca, evlenme ile kazanılan soyad, eşlerin müşterek milli hukukuna tâbidir. Tarafların ayrı vatandaşlıklara sahip olmaları halinde, soyada müşterek mutad mesken hukuku, bulunmadığı takdirde Türk hukuku uygulanacaktır. Yargıtay⁷⁶, Suriye uyruklu eşle evlenen Türk vatandaşı kadın tarafından soyadının düzeltilmesi talebiyle açılan davada, talebin evlenmenin genel hükümlerine ilişkin MÖHUK m.13/f.3 uygulanmak suretiyle belirlenecek hukuka göre karara bağlanması gerektiğini hüküm altına almıştır.

İsviçre MÖHK uyarınca, evli kişilerin soyadı değişikliklerinde ada uygulanacak genel kural (MÖHK m.37) uygulanacaktır. Buna göre, İsviçre'de yerleşim yeri bulunan yabancıların soyadına İsviçre hukuku uygulanacak; yerleşim yeri yabancı bir devlette bulunan kişinin soyadına ise yerleşim yeri hukukunun kanunlar ihtilafı kurallarının atıf yaptığı hukuk uygulanacaktır⁷⁷. Evliliğe bağlı soyadı değişikliklerinde, tarafların evlendikten sonra oturma niyetleri olan yerleşim yerinin esas alınması gerektiği belirtilmektedir⁷⁸. Alman MÖHK'ta gerçek kişinin adı kural olarak

⁷³ Pürselim Arning, s. 271.

⁷⁴ Weller, s. 297.

⁷⁵ Çelikel/Erdem, s. 207; Nomer, s. 226; Tekinalp/Uyanık, s. 154; Akıncı/Gökyayla, s. 24; Esen, MHB, s. 447.

⁷⁶ Yargıtay 2. HD., 12.5.2009, E. 2008/3618, K. 2009/9413 (www.kazanci.com).

⁷⁷ Kostkiewicz, N. 1049.

⁷⁸ Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 86; Kostkiewicz, N. 1045.

şahsi statüye tâbi tutulmuş olmakla beraber, evlenecek olan çiftlere sınırlı bir seçim imkânı tanınmıştır⁷⁹. Seçilen hukuk, taraflardan birisinin milli hukuku veya taraflardan birisinin mutad meskeninin Almanya'da olması halinde Alman hukuku olabilir. Taraflar, m.10/f.2'ye göre bir hukuk seçimi yapmamışlarsa veya yapılan seçim hukuken geçersiz ise veyahut taraflardan birisinin şahsi statüsüne göre yapılan seçimin uygulanması hukuken mümkün değilse, m.10/f.1'de düzenlenen temel kural – kişinin şahsi statüsü – uygulanacaktır⁸⁰. Dolayısıyla her eşin soyadı kendi milli hukuku uyarınca belirlenecektir. Yukarıda açıklandığı üzere⁸¹, resmi olmayan Avrupa Birliği Tüzük Önerisi m.5/f.3 uyarınca da bir seçim hakkı söz konusudur. Evli çiftler ve tescil edilmiş hayat ortaklığının tarafları, soyadlarının taraflardan birisinin mutad mesken hukukuna veya milli hukukuna tâbi olması konusunda anlaşabilirler.

Türk hukukunda ada ilişkin özel bir bağlama kuralı kabul edilecek olursa, evliliğe bağlı soyadı değişikliklerinin de MÖHUK m.13/f.3 kapsamında değil, ada uygulanacak genel kural kapsamında değerlendirilmesi gerekecektir. Yukarıda ifade edildiği üzere, kişinin adına uygulanacak hukuk şahsi statüye tâbi olmalıdır ve şahsi statü noktasında tercih kişinin mutad mesken hukuku olmalıdır. Bunun yanı sıra, Türk hukukunda evlenmeye bağlı soyadı değişikliğinde temel ilkenin yanında taraflara sınırlı da olsa bir seçim hakkı tanınması gerektiği düşüncesindeyiz. Kişiye evlendikten sonra taşıyacağı soyadının tâbi olacağı hukuku belirleme imkânı tanınması ve dolayısıyla kendisine zorla bir soyadı verilmemesi gerekir. Zira soyad kişiye bağlı üstün ve diğer haklara göre öncelikli bir hak olduğundan evli kişilerin soyadlarına kendilerinin karar vermesi isabetli olacaktır. Türk milletlerarası özel hukukunda ada uygulanacak hukuk hakkında neden ayrı bir kanunlar ihtilafı kabul edilmesi gerektiğini bir örnekle açıklayabiliriz. Mutad meskeni Türkiye'de olan Türk vatandaşı erkek ile mutad meskeni Almanya'da olan Bulgar vatandaşı kadın Türkiye'de evlendiklerinde soyadları hangi hukuka göre tespit edilecektir? Türk hukukunda kabul edilen görüş, evlilik nedeniyle soyadının değişmesini hüküm statüsü içerisinde değerlendirdiğinden, tarafların soyadı evliliğin genel hükümlerine göre tespit edilecektir. MÖHUK m.13/f.3 uyarınca, eşlerin müşterek milli hukuku veya müşterek mutad mesken hukuku olmadığından, uyuşmazlığa Türk hukuku uygulanacaktır. Aynı örneği, ada uygulanacak hukukun kişinin mutad meskeni hukuku olduğunu kabul eden

⁷⁹ Mankowski, Art. 10, N. 95.

⁸⁰ Mankowski, Art. 10, N. 88.

⁸¹ Bkz. III/A altındaki açıklamalar.

görüşümüz uyarınca değerlendirdiğimizde sonuç farklı olacaktır. Bu durumda, Türkiye’de evlenen Türk vatandaşı erkek ve Bulgar vatandaşı kadın, kullanmak istedikleri soyadını kendi mutad mesken hukukuna göre belirleyebilirler. Bu durumda, tarafların soyadı üzerinde hüküm statüsünün bir etkisi olmayacaktır. Şahsi statü uygulandığı takdirde, eşlerin farklı soyad taşımaları ihtimali doğacaktır. Kanımızca kadının evli olmasına rağmen mutad mesken hukuku uyarınca eşinden farklı soyad taşıyabilmesi Türk kamu düzenini ihlal etmeyecektir. Zira kişinin adı üzerinde mutlak ve devredilmez bir hakkı bulunmaktadır ve bu hak evlilikte soyadı birliğinin sağlanmasından daha üstündür. Kaldı ki eşlerin müşterek bir soyada sahip olma talebi varsa, önerdiğimiz kanunlar ihtilafı kuralında eşlere bir seçimlik hak tanıdığından soyada, tarafların seçimine göre, Türk veya Alman hukuku uygulanabilecektir.

c. Evliliğin Sona Ermesi

Evliliğin sona ermesi halinde soyadı değişikliğinin boşanmanın hüküm ve sonuçlarına uygulanan hukuka tâbi olduğu kabul edilmektedir.⁸² Türk hukukunda yabancılık unsuru içeren boşanma ve ayrılık sebeplerine ve hükümlerine uygulanacak hukuk, MÖHUK m.14/f.1’de düzenlenmiştir. Buna göre, boşanma nedeniyle tarafların birbirlerinin soyadını kullanmaya devam edip etmeyecekleri eşlerin müşterek milli hukukuna tâbidir. Taraflar ayrı vatandaşlıkta ise, müşterek mutad mesken hukuku; bu hukukun bulunmaması halinde Türk hukuku uygulanacaktır. Evliliğin ölüm, ölüm karesi ve gaiplik kararı verilmesi hallerinde sona ermesinde de soyada uygulanacak hukuk MÖHUK m.14/f.1’e göre belirlenecektir.⁸³

İsviçre MÖHK m.37 uyarınca, evliliğin sona ermesi halinde eşlerin soyadı yerleşim yerine göre belirlenecektir. Yerleşim yeri İsviçre’de ise soyada İsviçre hukuku uygulanırken, yerleşim yerinin yabancı bir devlette olması halinde yerleşim yeri hukukunun kanunlar ihtilafı kurallarının yetkilendirdiği hukuk soyadı belirleyecektir⁸⁴. Evliliğin sona ermesi durumunda, yerleşim yerinin hangi ana göre belirleneceği konusunda soyadı değişikliğine yol açan aile ilişkisinin gerçekleştiği an esas alınmaktadır⁸⁵. Dolayısıyla boşanma davasının açıldığı ana göre değil, boşanmanın gerçekleştiği ana göre yerleşim yeri belirlenecektir. Alman MÖHK m.10/f.2,

⁸² Çelikel/Erdem, s. 207; Tekinalp/Uyanık, s. 168; Nomer, s. 259; Doğan, s. 307; Akıncı/Gökyayla, s. 30.

⁸³ Çelikel/Erdem, s. 207; Akıncı/Gökyayla, s. 29.

⁸⁴ Kostkiewicz, N. 1049.

⁸⁵ Kostkiewicz, N. 1047.

evlenmeye bağlı olarak tarafların soyadına uygulanacak hukuku düzenlemiş; ama evliliğin sona ermesi ile ilgili özel bir düzenlemeye yer vermemiştir. Bir görüş uyarınca, eşlerin evlenme nedeniyle soyadlarının belirlenmesi için MÖHK m.10/f.2 uyarınca seçtikleri hukuk evliliğin sona ermesi neticesinde eşlerin soyadının tespitine de uygulanacaktır⁸⁶. Diğer bir görüş uyarınca, evliliğin sona ermesi halinde eşlerin evlenirken m.10/f.2 uyarınca seçtikleri hukuk boşanmanın soyada ilişkin sonuçları konusunda etkili olmayacaktır. Soyadına uygulanacak hukuk, eşler evlenirken seçim yapmış olsalar dahi m.10/f.1 uyarınca her eşin kendi milli hukuku uyarınca belirlenecektir⁸⁷.

Türk hukukunda evlenmeye bağlı soyadı değişikliğinde taraflara hukuk seçme hakkı tanınırsa eşlerin seçtikleri hukukun evliliğin sona ermesi neticesinde eşlerin soyadının tespitine de uygulanması yerinde olur. Bu durumda uygulanacak hukuklar bakımından bir paralellik sağlanmış olur. Eşlerin bir seçim yapmamış olmaları halinde ise, soyadı değişikliğine uygulanacak hukuk ada uygulanacak genel kural uyarınca her eşin kendi şahsi statüsü uyarınca belirlenmelidir. Şahsi statü noktasındaki tercih, mutad mesken yönünde olursa, her eşin boşanmanın gerçekleştiği andaki mutad mesken hukukunun uygulanması gerekecektir. Tıpkı evlenmede olduğu gibi, boşanmada da eşlerin şahsına sıkı suretle bağlı olan soyad üzerindeki hakkın böyle bir düzenleme ile daha iyi bir şekilde korunacağı kanaatindeyiz.

IV. Atıf

Türk hukukunda atıf, MÖHUK m.2/f.3 uyarınca sadece kişinin hukukuna ve aile hukukuna giren yabancılik unsuru içeren ihtilaflarda dikkate alınacaktır. Türk hâkimi yabancılik unsuru içeren ve aile hukuku ile kişinin hukukuna giren konularda, Türk kanunlar ihtilafı kurallarının gösterdiği yabancı hukukun atıf yaparak yetkilendirdiği hukukun, kendi hukuku olması halinde Türk hukukunun maddi hükümlerini, üçüncü bir devletin hukuku olması halinde üçüncü devletin hukukunun maddi hükümlerini olaya uygulayarak çözümleyecektir⁸⁸. Dolayısıyla soyada ilişkin kurallar hem kişinin hukuku hem de aile hukukuna ilişkin kabul edildiğinden soyada uygulanacak hukuk tespit edilirken atıf dikkate alınacaktır.

⁸⁶ Kropholler, s. 329.

⁸⁷ Mankowski, Art.10, N. 89(a).

⁸⁸ Çelikel/Erdem, s. 125; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 55. Karşılaştırmalı hukukta atfın düzenleniş şekli hakkında bkz. Mekengeç Acun Merve, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Kapsamında Atıf (Renvoi) Prensiplerinin Uygulanması, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı: 3-4, Aralık 2013, s. 250 vd.

İsviçre hukuku atıf bakımından ikili bir ayırım kabul etmektedir. Yerleşim yeri İsviçre’de bulunan bir kişinin adı İsviçre hukukuna tâbidir; dolayısıyla bir atıf söz konusu değildir. Yerleşim yeri yurtdışında bulunan kişinin adı ise yerleşim yeri hukukunun kanunlar ihtilafı kurallarının yetkilendirdiği hukuka tâbi olduğundan İsviçre MÖHK bu durumda atfı kabul etmektedir⁸⁹. İsviçre doktrininde tartışmalı olan husus, kişinin kendi milli hukukunu seçme hakkına sahip olduğu 37. maddenin ikinci fıkrası uyarınca atfın kabul edilip edilmeyeceğidir. Bu durumda milletlerarası karar ahengini tercih edip atfın dikkate alınmasını savunanlar olduğu gibi, her hukuk seçiminde olduğu gibi bu durumda da atfın reddedilmesi gerektiğini savunanlar bulunmaktadır⁹⁰.

Alman hukukunun ada ilişkin kanunlar ihtilafı kuralı da – hukuk seçiminin tanındığı haller istisna olmak üzere – atfı kabul etmektedir⁹¹. Buna karşılık Ad Hukuku Çalışma Grubu tarafından hazırlanan Tüzük Önerisi, m.4 ve m.5 uyarınca atıfta bulunulan hukukun maddi hukuk hükümlerinin uygulanacağını belirtmektedir. Tüzük Önerisi m.7 uyarınca, atıf dikkate alınmayacaktır⁹². Söz konusu Tüzük Önerisinin gelecekte bu haliyle yasalaşması durumunda, ad konusunda atfı kabul eden üye devletlerin hukuklarının değişmesi gerekecektir. Örneğin, ada uygulanacak hukuk konusunda Almanya (Alman MÖHK m.4) ve Avusturya (Avusturya MÖHK m.5) atfı kabul etmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği’ne üye olmadıkça Avrupa Birliği Tüzüklerinin Türk hukukuna doğrudan bir etkisi olmayacaktır. Ancak MÖHUK’un atıf konusunda Tüzük Önerisinden farklı bir yaklaşım benimsemiş olması yasalaşması durumunda Tüzükün dikkate alınması sonucunu doğuracaktır. Türk hukukunun Tüzük Önerisi yasalaştıktan sonra üye devletlerden birinin hukuk sistemine atıf yapması durumunda, Tüzükte öngörülen bağlama kurallarının yollamada bulunduğu hukukun uygulanması gerekecektir. Bu durumda, Türk hâkimi örneğin m.5 uyarınca düzenlenmiş olan hukuk seçimini de dikkate alarak tarafların seçtikleri hukuku uygulamak durumunda kalacaktır. Yasalaştığı takdirde söz konusu Tüzük Önerisi Türk hukukunda atfın kabul edilmesi nedeniyle uygulamada önem arz edecektir.

⁸⁹ Kostkiewicz, N. 1049; Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 87.

⁹⁰ Schnyder/Liatowitsch, §22, N. 88.

⁹¹ Mankowski, Art.10, N. 10; Kropholler, s. 326.

⁹² Atıf konusunun Avrupa Birliği Tüzüklerinde nasıl ele alındığı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hein Jan von, Der Renvoi im europäischen Kollisionsrecht, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leible/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 363-393.

Ad konusunda Türk hukukunda bağımsız bir bağlama kuralı kabul edilecek olursa, atıf konusunun da tekrar değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Her ne kadar atfın milletlerarası karar ahengini sağlama fonksiyonu⁹³ göz ardı edilemez ise de, kanımızca ad hukuku bakımından sadece pratik nedenlerden dolayı dahi atıf reddedilmelidir⁹⁴. Zira atfın uygulanması tarafların bir hukuki uyumsuzlukta hangi hukukla karşı karşıya kalacaklarını bilmemeleri sonucunu doğuracaktır. Öte yandan hukukçular bile yabancı hukukları uygulamak konusunda sıkıntı yaşarken, atfın kabulü nüfus memurları açısından tam bir belirsizlik yaratacaktır. Zira uygulamada yabancılık unsuru içeren ad hukuku ile ilgili hukuki işlemlerde nüfus memurlarına büyük iş düşmektedir. Türkiye’de yaşayan yabancıların her geçen gün artması, Türkiye’de gerçekleşen yabancılık unsuru içeren evlilikler ve bu evliliklerden doğan çocuklar nedeniyle konunun uygulamadaki önemi de gün geçtikçe artmaktadır. Hiç şüphesiz nüfus kayıtlarının nasıl tutulması gerektiği, bu kayıtların kapsamı ve şekli *lex fori*’ye tâbidir. Ancak kayıtların içeriği ada uygulanacak hukuka göre belirlenecektir⁹⁵. Atfın kabulü, Türk nüfus memurlarına ada uygulanacak yabancı hukuku tespit etmek dışında söz konusu yabancı hukukun konuya ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarını da araştırma sorumluluğu yüklemektedir. Bu ise Türk hâkimleri için dahi oldukça güç ve zaman alan bir iş olduğundan bağımsız bir bağlama kuralının kabul edilmesi durumunda atfın ad hukuku bakımından reddedilmesi yerinde olacaktır.

V. Kamu Düzeni

MÖHUK m.5, yetkili yabancı hukukun bir hükmünün uygulanmasının Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması halinde ilgili hükmün uygulanmayacağını düzenlemektedir. Doktrinde bu hükmün uygulama alanının mümkün olduğunca dar tutulması gerektiği konusunda fikir birliği bulunmaktadır⁹⁶. Kanun metninde de Türk kamu düzenine “açıkça” aykırılık aranması bu yaklaşımı desteklemektedir. Buna rağmen, Yargıtay, özellikle soyadın kazanılması konusunda kamu düzenine dayanmakta ve Türk hukukunu uygulamayı tercih etmektedir. Halbuki bir hükmün hukuk

⁹³ Hein, s. 348; Mekengeç, s. 274.

⁹⁴ Atıf teorisine yapılan eleştiriler için bkz. Hein, s. 344-350; Çelikel/Erdem, s. 114-118; Mekengeç, s. 276. Atfın uygulanması istenen konularda hâkime takdir hakkı tanınması konusunda bkz. Mekengeç, s. 279. Buna karşılık atfın hâkime takdir hakkı verilmeksizin düzenlenmesi gerektiği hakkında bkz. Çelikel/Erdem, s. 128.

⁹⁵ Mankowski, Art.10, N. 4.

⁹⁶ Nomer, s. 172; Çelikel/Erdem, s. 147; Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 75; Tekinalp/Uyanık, s. 43; Doğan, s. 218.

sistemimizden farklı bir düzenlemeye yer vermesi, bu hükmün Türk kamu düzenine aykırı olduğu anlamına gelmez. Farklı nitelikteki her yabancı hukukun veya yabancı hukuk hükmünün kamu düzeni engellemesi ile karşılaşması milletlerarası özel hukuk hakkaniyetini ve kararların milletlerarası alanda ahengini zedeler⁹⁷. Kamu düzeni kavramının Türk kanunlar ihtilafı hukuku alanında üstlendiği rol, uygulandığı takdirde ortaya çıkan somut sonuçları itibariyle Türk kamu düzenine açıkça aykırılık teşkil eden yabancı hukukun uygulanmasını engellemektir⁹⁸. Önemli olan yabancı hukuk kuralının soyut olarak hâkimin hukukuna aykırı olması değildir. Aksine, yabancı hukuk kuralının uygulanması sonucunda verilen somut kararın hâkimin hukukunun kamu düzenine aykırı olmasıdır. Ancak bu halde yabancı hukukun uygulanmasından vazgeçilecektir⁹⁹. Avrupa ülkelerindeki milletlerarası özel hukuk kanunlarında kamu düzeni maddesine yabancı hukukun uygulanmasının bir istisnası olarak yer verildiği görülmektedir¹⁰⁰. Aynı şekilde Ad Hukuku Çalışma Grubu tarafından hazırlanan Tüzük Önerisi m.8 uyarınca yabancı hukukun uygulanması kamu düzenine açıkça bir aykırılık halinde reddedilebilecektir.

Kamu düzeni müdahalesi sonucu uygulanmayan yabancı hukukun yerine hangi hukukun uygulanacağı sorusu önem taşımaktadır¹⁰¹. Bu durumda yabancı hukuk yerine MÖHUK m.5 uyarınca her halde Türk hukukunun uygulanması yolunu tercih etmek yerinde olmayacaktır¹⁰². Örneğin, çocuğun soyadına MÖHUK m.17 uyarınca, ana ve baba ile çocuğun müşterek milli hukuku veya mutad meskeni bulunmadığı takdirde soybağını kuran hukukun uygulanması gerekir. Tespit edilen yabancı hukukun Türk kamu düzenine aykırılığı nedeniyle uygulanmaması ve soybağının bu hukuka göre kurulamaması halinde, MÖHUK m.5 uyarınca doğrudan Türk hukukuna gidilmemelidir; kanunlar ihtilafı kurallarının amacı gözetilerek yetkili hukuk m.16 uyarınca bir sonraki basamağa geçilerek tespit edilmelidir¹⁰³.

⁹⁷ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 75.

⁹⁸ Şanlı/Esen/Ataman-Figanmeşe, s. 75.

⁹⁹ Wurmnest Wolfgang, Ordre public, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leibler/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 465; Nomer, s. 160-161.

¹⁰⁰ Wurmnest, s. 446.

¹⁰¹ Kamu düzeninin olumlu işlevi hakkında bkz. Wurmnest, s. 458 vd.

¹⁰² Kamu düzenine açıkça aykırılık halinde boşluğun öncelikle yabancı hukukun başka bir hükmü veya alternatif başka bir hukuk ile doldurulması; bu mümkün değilse *lex fori*'nin uygulanması gerektiği hakkında bkz. Wurmnest, s. 476; Nomer, s. 180.

¹⁰³ Uygulanacak hukukun tespitinde basamaklı bağlama kuralı kabul edilmiş ise, öngörülen diğer yabancı hukukun uygulanması önerilmektedir. Bu yönde Tekinalp/Uyanık, s.170; Çelikel/Erdem, s. 146; Akıncı/Gökyayla, s. 124.

Boşanma halinde soyadına uygulanacak hukuk MÖHUK m.14 uyarınca tespit edilir. Buna göre, ilk basamakta uygulanması gereken hukuk tarafların müşterek milli hukukudur. Bu hukukun evlenmeyi geçerli saymaması halinde bu hukukun boşanmaya ve dolayısıyla soyadına uygulanamayacağı açıktır. Bu durumda, hâkimin MÖHUK m.5'e başvurmadan önce yetkili hukuku MÖHUK m.14/f.1'deki ikinci basamağa göre belirlemesi ve bir çözüme ulaşması gerekir. Bu imkân da yoksa ancak o zaman boşanma neticesinde soyadın tespitine Türk hukukunun uygulanması yerinde olacaktır¹⁰⁴.

Evlat edinme yoluyla soyadı değişikliğinde kamu düzeninin müdahalesi evli bir kadının evlat edinilmesi halinde söz konusu olabilir¹⁰⁵. Türk vatandaşı evli bir kadının yabancı vatandaşlığa sahip biri tarafından evlat edinilmesi durumunda; evlat edinilen MÖHUK m.18/f.3 uyarınca evlat edinenin soyadını kazanma hakkına sahip olabilir. Buna karşılık, Türk maddi hukukuna göre evlat edinilmiş evli bir kadın kocasının soyadını taşımaya devam edecektir. Evli kadının sadece evlat edinenin soyadını taşıması, diğer bir ifadeyle kadının soyadının kocasının soyadından farklı olması hususunu Türk mahkemeleri kamu düzeninin ihlali olarak değerlendirebilirler. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi aşağıda ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere¹⁰⁶, evli kadının evlilik öncesi soyadını tek başına kullanmasına engel olan Medeni Kanun'un 187. maddesine istinaden yapılan uygulamanın Anayasa'ya aykırı olduğuna karar verdiyse de evli kadının soyadına ilişkin hüküm halen yürürlükte olup henüz değişmemiştir.

Evlat edinilen kişinin yetkili yabancı hukuka dayanarak kendi soyadını evlat edinenin soyadı ile birlikte kullanmayı talep etmesi halinde de kamu düzeninin müdahalesi söz konusu olabilir. Evlatlığın yeni soyadına eski soyadını ekleyerek kullanması evlatlığın menfaati açısından düşünüldüğünde çok makul görünse de Yargıtay aynı görüşü paylaşmamaktadır. Nitekim Yargıtay evlat edinilen bir erkeğin iki soyad taşımasını Soyadı Nizamnamesinin 6. ve 16. maddesi hükümleri ışığında değerlendirmiş ve kabul etmemiştir¹⁰⁷.

Evlilik nedeniyle soyadı değişikliğinin Türk kamu düzeninin ihlali olarak değerlendirildiği Yargıtay kararları bulunmaktadır. Bunlardan ilki,

¹⁰⁴ Aynı yönde bkz. Doğan, s. 311.

¹⁰⁵ Pürselim Arning, s. 232.

¹⁰⁶ Bkz. dn. 115.

¹⁰⁷ Yargıtay 18. HD., 15.9.2011, E. 2011/7038, K. 2011/8854 (www.kazanci.com).

Türk vatandaşı erkeğin yabancı hukuka uygun olarak yapılan evlilik nedeniyle yabancı eşinin soyadını almasına ilişkindir. Yargıtay¹⁰⁸, yabancı ülkede evlenen ve müşterek ikametgâh hukukuna göre yabancı eşin soyadını alan Türk vatandaşı kocanın yeni soyadının nüfus siciline tescili için açtığı davada, talebi eşlerin müşterek ikametgâh hukuku olan İsviçre hukukuna göre kabul eden yerel mahkeme kararını bozmuştur. Soyadın düzeltilmesine ilişkin talep, evlenme sonucunda evlenmenin genel hükümlerini idare eden eşlerin müşterek ikametgâh hukukuna, somut olayda İsviçre hukukuna göre karara bağlanması gerekirken, Yargıtay evlenme ile iktisap edilen soyadın nüfusa tescil talebini MK m.26 (yeni: m.27) ve m.153 (yeni: m.187) hükümlerinin kamu düzeni karakterinde olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Maddi hukukta bir hüküm kamu düzeni düşüncesiyle getirilmiş olsa dahi bu hükme aykırı her yabancı düzenlemeyi MÖHUK m.5 bağlamında bir kamu düzeni ihlali olarak kabul etmemek gerekir¹⁰⁹. Zira yabancı hukukun ve hukukun uygulanmasıyla ortaya çıkan somut sonuçların Türk hukukunda yer alan düzenlemelerden farklı olması Türk kamu düzeninin ihlal edildiği anlamına gelmez. Yargıtay'ın kararındaki en temel hatalardan biri, davada yabancılık unsuru bulunmadığına işaret ederek doğrudan Medeni Kanun'un ilgili hükümlerine göre karar vermesi olmuştur. Halbuki İsviçre maddi hukukuna uygun olarak evlenme akdi nedeniyle koca eşinin soyadını aile soyadı olarak taşımaya karar vermiştir. Davacının soyadının talebine uygun olarak değiştirilmesi gerekmektedir kamu düzeni gerekçesiyle talebinin reddedilmesi ve Türk maddi hukuk hükümlerinin uygulanması yerinde olmamıştır.

Yargıtay'ın başka bir kararında, Türk vatandaşı erkek Alman vatandaşı eşinin soyadını Alman hukukuna istinaden almış, ancak kabul edilmeyeceği düşüncesiyle evliliğini ve yeni soyadını Türk nüfus siciline tescil ettirmekten imtina etmiştir¹¹⁰.

Soyada uygulanacak hukuku etkileyen başka bir olgu da Türk hukukunun doğrudan uygulanan kurallarının müdahalesidir. Bir devletin belirli sosyal ve ekonomik kararlarının uygulama aracı olan doğrudan uygulanan kurallar yabancılık unsuru ihtiva etsin etmesin tüm olaylara doğrudan müdahale eden emredici nitelikte kurallardır. Bu kurallar genellikle Türk hukukunun dış ticaret, gümrük, rekabet gibi alanlarına

¹⁰⁸ Yargıtay 18. HD., 25.2.1997, E. 1997/288, K. 1997/1496 (www.kazanci.com). Kararın eleştirisi için bkz. Esen, MHB, s. 439-450.

¹⁰⁹ Çelikel/Erdem, s. 149; Esen, MHB, s. 448.

¹¹⁰ Yargıtay 2. HD., 17.3.2008, E. 2007/6488, K. 2008/3494 (Doğan, s. 288, dn. 48).

ilişkindir. Ancak Yargıtay, bir kararında Türk hukukunun evlenme ile kazanılan soyada ilişkin MK m.187'deki iç hukuk kuralını doğrudan uygulanan bir kural olarak değerlendirmiştir¹¹¹.

Yargıtay¹¹², başka bir kararında da evli bir kadının yetkili hukuka göre kızlık soyadını tek başına kullanmasına izin veren düzenlemeyi göz ardı etmiştir. “Druchar” olan soyadını, kızlık soyadı olan “Sagular” ile değiştirmek isteyen davacının açtığı isim düzeltilmesi davasında evlenmenin genel hükümlerine ilişkin MÖHUK m.13/f.3 hükmünü uygulaması gerekirken, doğrudan Türk hukukunu uygulamak suretiyle davacının evli olması sebebiyle kocasının soyadını kullanmaktan imtina edemeyeceği sonucuna vararak yerel mahkeme kararını bozmuştur. Türk Medeni Kanunu’nu uyarınca, evlenen kadın kocasının soyadını alır; kadının yazılı talebi halinde kocasının soyadından önce yazılmak şartı ile evlilik öncesi soyadını kullanabilir (MK m.187). Yargıtay, bu kararında kamu düzenini bağımsız bir bağlama kuralı olarak görmüş, kadının soyadına uygulanacak hukuku gösteren kanunlar ihtilafı kurallarına ihtiyaç duymaksızın yabancı unsurlu ilişkiye *lex fori*'nin emredici hükmü olan MK m.187'yi uygulamıştır.

MK m.187 hükmü, iki kez Anayasa'ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelmiş, ancak Anayasa Mahkemesi, Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinde yer alan düzenlemeyi Anayasa'ya aykırı görmemiş, bu hükmün iptali için yapılan itiraz başvurusunu reddetmiştir¹¹³. Bu süreçte konu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne de taşınmış ve Mahkeme'nin içtihatlarına göre, kişinin soyadı özel hayat kapsamında değerlendirilmiş ve evli kadının kocasının soyadını kullanma zorunluluğu özel hayata müdahale kabul edilerek Medeni Kanun'un konuya ilişkin düzenlemesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 8. ve 14. maddelerine aykırı bulunmuştur¹¹⁴.

Anayasa Mahkemesi, kadının soyadına ilişkin görüşünü bireysel başvuru üzerine kendisine gelen davalarda değiştirmiştir¹¹⁵. Mahkeme, evli

¹¹¹ Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı, 10.7.2013, E. 2013/18-122, K. 2013/1059 (www.kazanci.com).

¹¹² Yargıtay 18. HD., 6.7.2010, E. 2010/6570, K. 2010/10314 (Ekşi, s. 15).

¹¹³ 29.9.1998 tarihli ve 1998/59 sayılı Karar (RG 15.11.2002, 24937); 10.3.2011 tarihli ve 2011/49 sayılı Karar (RG 21.10.2011, 28091).

¹¹⁴ 16.11.2004 tarihli ve 29865/96 sayılı Ünal Tekeli v. Türkiye Kararı; 28.5.2013 tarihli ve 7971/07 sayılı Leventoğlu Abdülkadiroğlu v. Türkiye Kararı; 3.9.2013 tarihli ve 26268/08 sayılı Tuncer Güneş v. Türkiye Kararı; 10.12.2013 tarihli ve 38249/09 sayılı Tanbay Tüten v. Türkiye Kararı (www.hudoc.echr.coe.int).

¹¹⁵ 19.12.2013 tarihli ve 2013/28982 sayılı Karar (RG 7.1.2014, 28875); 6.3.2014 tarihli ve 2013/4439 sayılı Karar (RG 25.4.2014, 28982); 16.4.2015 tarihli ve 2014/5836 sayılı Karar (RG 11.7.2015, 29413).

kadının yalnızca kızlık soyadını taşıyabileceğini; aksinin kabul edilmesi halinde AİHS'nin 8. ve 14. maddeleri dışında Anayasa'nın manevi varlığın korunması ve geliştirilmesi hakkını düzenleyen 17. maddesinin ihlal edileceğini belirtmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru üzerine verdiği soyadı kararlarından sonra ilk derece mahkemeleri de evli kadının yalnızca kızlık soyadını kullanabilme hakkına sahip olduğuna ilişkin kararlar vermişlerdir¹¹⁶. Bu kararlarda, AİHS'nin 8. ve 14. maddelerine¹¹⁷, Anayasa'nın 17. maddesine, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi hakkında Milletlerarası Sözleşme'nin (CEDAW¹¹⁸) evlilik ve aile hayatına ilişkin 16. maddesine ve milletlerarası sözleşmelerin öncelikli uygulanmasına ilişkin Anayasa'nın 90. maddesine atıf yapılmıştır. Anayasa'nın 90. maddesine göre, usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarda yer alan düzenlemelerin kanun hükmünde olduğu belirtilerek, hukukumuzda kanunlar ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalar arasında bir çeşit hiyerarşi ihdas edilmiş ve aralarında uyumsuzluk bulunması halinde antlaşmalara öncelik tanınacağı hüküm altına alınmıştır. Bu düzenleme uyarınca, temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası bir antlaşma ile bir kanun hükmünün çatışması halinde, milletlerarası antlaşma hükmünün öncelikle uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır. Yargıtay, yakın bir tarihe dek ilk derece mahkemelerinin kadının yalnızca kendi soyadını kullanabileceğine ilişkin verdikleri kararları Türk Medeni Kanunu'nun emredici hükmüne aykırı karar verilemeyeceği gerekçesiyle bozmuştur¹¹⁹. Ancak Yargıtay Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru üzerine verdiği kararlardan sonra görüşünü değiştirmiş ve evli kadının yalnızca kendi kızlık soyadını taşıma hakkı olduğunu kabul etmiştir¹²⁰. Son olarak, Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da evli kadının yalnızca kızlık soyadını taşıma hakkı olduğuna karar vermiştir¹²¹. Kararda, kızlık soyadını kullanmak için haklı bir gerekçenin bulunmasına dahi ihtiyaç bulunmadığına dikkat çekmiştir. Bu hakkın AİHS'nin 8. ve Anayasa'nın 17. maddeleri kapsamında bir insan

¹¹⁶ Örneğin, bkz. 10.6.2014 tarihli ve E. 2012/1392 ve K. 2014/824 sayılı Ankara 11. Aile Mahkemesi Kararı (www.kazanci.com).

¹¹⁷ İsim ve Soyisim hakkının Sözleşme'nin 8. ve 14. maddesi ile güvence altına alınması hakkında bkz. Kılınç Ümit, İsim ve Soyisim Hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Korunması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 2010, Sayı 89, s. 242-276.

¹¹⁸ Türkiye, 19 Ocak 1986 yılından itibaren sözleşmeye taraftır. Bkz. RG 4.10.1985, 18858. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çelikel Aysel, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Hakkında Sözleşme ve Türkiye'nin Koyduğu Çekinceler, Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 10, Sayı 1-2, 1990, s. 59-64.

¹¹⁹ Yargıtay 18. HD., 3.4.2014, E. 2013/19402, K. 2014/6256 (www.kazanci.com).

¹²⁰ Yargıtay 2. HD., 28.4.2015, E. 2014/20471, K. 2015/8704 (www.kazanci.com).

¹²¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurul Kararı, 30.9.2015, E. 2014/2-889, K. 2015/2011 (www.kazanci.com).

hakkı olduğunu belirtmiş ve cinsiyete dayalı olarak bir ayrıma tâbi tutulmaksızın erkek ve kadın arasında eşit şekilde uygulanması gerektiğine karar vermiştir. Mahkeme kararları dikkate alındığında, evli kadının yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanma hakkına sahip olduğu söylenebilir. Ancak MK m.187 hükmü hala yürürlükte olduğundan kadınlar mevcut kanuni düzenlemede evlendiği kişinin soyadını kullanmak zorunda bırakılmakta ancak dava yoluyla yalnızca kendi soyadlarını taşıma hakkını elde edebilmektedirler. Zira Anayasa m.90 mahkemelere Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası sözleşmeleri uygulama imkânı veriyorsa da CEDAW'nın 16. maddesi sadece aile soyadını seçme hakkının eşlerden her birine tanınması gerektiğini belirtmekte; bu seçimin nasıl yapılacağı konusunda bir düzenleme içermemektedir. Dolayısıyla hüküm tek başına bir hukuki kesinlik ve belirlilik taşımamaktadır.

Çoğu Avrupa ülkesinde evli kadının soyadı sorunu eşitlikçi bir yaklaşımla aşılmıştır. Kadın kendi soyadını eşinin soyadına bağımlı olmaksızın evlendikten sonra da koruyabildiği gibi kendi soyadını eşine de çocuklarına da verebilmekte hatta aile adı olarak da kullanabilmektedir. Buna karşılık, ülkemizde soyad ile ilgili yabancılık unsuru içeren ihtilaflarda sıklıkla kamu düzeninin ihlal edildiği sonucuna varılmaktadır. Bu durum milletlerarası özel hukukta arzu edilmeyen bir sonuç olan topal ad uygulamasına sebep olmaktadır. Ancak kadının soyadına ilişkin olarak verilen yakın tarihli mahkeme kararları ışığında – her ne kadar henüz kadının soyadına ilişkin olarak Medeni Kanun'da bir değişiklik söz konusu olmasa da – bundan böyle Türk mahkemelerinin soyada ilişkin ihtilaflarda yabancı hukuku uygularken kamu düzenine eskisi kadar sık başvurmayacaklarına ilişkin bir tahminde bulunulabilir.

VI. Sonuç

Türk hukuk sisteminde, modern hukuk sistemleri örnek alınarak, ada uygulanacak hukukun özel bir kanunlar ihtilafı kuralıyla tespit edilmesi gerekmektedir. Ad üzerindeki hak, kişilik hakkı kapsamında olup Medeni Kanun başta olmak üzere diğer kanunlarda ad ile ilgili özel düzenlemeler bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, soyad yalnızca bir aileye aidiyet işlevini yerine getirmez. Soyad, aynı zamanda kimliğin tespiti konusunda etkilidir ve kişilik hakkının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bu nedenlerle, ada uygulanacak hukuk aile hukukuna tâbi tutulmayıp özel olarak düzenlenmelidir. Aile hukuku ile kişiye sıkı suretle bağlı olan ad üzerindeki hak karşı karşıya geldiğinde, öncelikli olarak korunması gereken hak kişilik hakkına dair olan ad üzerindeki haktır.

Ada ilişkin bağımsız bir bağlama kuralının Türk hukukunda bulunmaması bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir. Türk hukukunun bu

açından yeni yaklaşımların gerisinde kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. İsviçre, Almanya ve Avusturya MÖHK'lerinde ada uygulanacak hukuk özel bir kanunlar ihtilafı kuralıyla düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde ada uygulanacak hukuk kural olarak kişinin şahsi statüsüne tâbi tutulmuştur. Ad Hukuku Çalışma Grubu'nun hazırladığı Ada Uygulanacak Hukuk hakkındaki Avrupa Birliği Tüzük Önerisinde de ada uygulanacak hukukun hüküm statüsüne tâbi tutulmadığı konunun bağımsız olarak düzenlendiği tespit edilmiştir.

Bir soyadın kazanılması, değişmesi veya kaybı, aile hukukuna ilişkin statü değişikliklerinin bir yan sonucu olarak değil; başlı başına bir olay olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla Türk hukukunda da ad aile hukuku ilişkileri neticesinde değişse bile, hüküm statüsüne tâbi olmaması esası benimsenmeli ve kural olarak kişinin şahsi statüsüne hakimiyet tanınmalıdır. Kişiye sıkı suretle bağlı olan ad üzerindeki hak, böyle bir düzenlemeyle daha iyi bir şekilde korunacaktır. Bu düzenleme uyarınca, ada uygulanacak hukukun kişinin mutad mesken yeri hukukuna göre tespit edilmesi temel ilke olarak kabul edilmelidir. Temel ilkenin yanında, taraflara bir seçim hakkı da tanınmalıdır. Evli çiftlerin soyadı, kural olarak şahsi statüye göre belirlenmelidir. Ancak eşlere taraflardan birisinin mutad mesken hukukunu veya milli hukukunu seçme hakkı verilmelidir. Evli kişilerin soyadlarına uygulanacak hukuka kendilerinin karar vermesi gerekir. Aksi takdirde, kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca yetkili olan hukukun öngördüğü bir soyadın kişilere zorla verilmesi söz konusu olur. Halbuki soyadın, kişiye bağlı üstün ve diğer haklara göre öncelikli bir hak olduğu gerçeği göz önüne alınmalıdır. Benzer bir seçim hakkı çocuğun soyadı konusunda da çocuğun velisine tanınmalıdır. Veliler, çocuğun soyadına uygulanacak hukuk olarak ana veya babanın milli hukuklarını veya mutad meskenleri hukuklarından birini seçme imkânına sahip olmalıdırlar. Bir hukuk seçimi yapılmadığı takdirde çocuğun soyadına çocuğun mutad mesken hukuku uygulanmalıdır. Ada ilişkin bağımsız bir bağlama kuralının kabul edilmesi durumunda, atfın reddedilerek uygulanacak yabancı hukukun maddi hukuk kurallarının uygulanması yerinde olacaktır.

Bunun yanı sıra, özellikle soyadı ihtilaflarında Türk mahkemelerinin sıklıkla kamu düzenine dayandıkları görülmektedir. Ne yazık ki mahkemeler soyadı meselesini iç hukukta emredici bir şekilde düzenlendiği gerekçesiyle çoğunlukla kamu düzeni müdahalesine tâbi tutmaktadırlar. Bu nedenle de Türk mahkemeleri aile soyadını seçme imkânını veya kadına yalnızca kendi soyadını taşıma hakkını veren yabancı hukuk yerine Türk maddi hukukunu uygulama eğiliminde olmaktadır. Buna karşılık, kadının soyadına ilişkin

olarak verilen yakın tarihli mahkeme kararları ışığında – her ne kadar henüz kadının soyadına ilişkin olarak Medeni Kanun’da bir değişiklik söz konusu olmasa da – bundan böyle Türk mahkemelerinin soyada ilişkin ihtilaflarda yabancı hukuku uygularken kamu düzenine eskisi kadar sık başvurmayacaklarına ilişkin bir tahminde bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı Ziya/ Gökyayla Demir Cemile, Milletlerarası Aile Hukuku, İstanbul 2010
- Arslan İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014
- Ataman-Figanmeşe İnci, Çifte Vatandaşlık Halinde MÖHUK’un 4. Maddesinin b ve c Bentlerinin Uygulama Alanı, Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 19-20, Sayı 1-2, 1999-2000, s. 95-114
- Çelikel Aysel, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Hakkında Sözleşme ve Türkiye’nin Koyduğu Çekinceler, Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 10, Sayı 1-2, 1990, s. 59-64
- Çelikel Aysel/Erdem Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2016
- Doğan Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2016
- Dutta Anatol/Frank Rainer/Freitag Robert/Helms Tobias/Krömer Karl/Pintens Walter, Ein Name in ganz Europa- Entwurf einer Europäischen Verordnung über das Internationale Namensrecht, StAZ, Nr.2, 2014, s. 33-44
- Ekşi, Nuray, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun’a İlişkin Yargıtay Kararları, İstanbul 2010
- Esen Emre, Türk Vatandaşı Erkeğin Yabancı Eşinin Soyadını Alamayacağına İlişkin Bir Yargıtay Kararı üzerine Düşünceler, Milletlerarası Hukuk Bülteni (MHB), Yıl 24, Sayı 1-2, 2004, s. 439-450
- Güven Pelin, Tanıma-Tenfiz, Ankara 2013
- Hein Jan von, Der Renvoi im europäischen Kollisionsrecht, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leible/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 342-396
- Kılınç Ümit, İsim ve Soyisim Hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Korunması, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Yıl 2010, Sayı 89, s. 242-276

- Kostkiewicz Jolanta Kren, Grundriss des schweizerischen Internationalen Privatrechts, Bern 2012.
- Kropholler Jan, Internationales Privatrecht, Hamburg 2006
- Mankowski Peter, Nomos Kommentar BGB Allgemeiner Teil EGBGB, Heidel Thomas/ Hüsstege Rainer/ Mansel Heinz-Peter (Hrsg.), Band 1, 3. Auflage, 2016
- Mekengeç Acun Merve, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Kapsamında Atıf (Renvoi) Prensibinin Uygulanması, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XVII, Sayı: 3-4, Aralık 2013, s. 237-283
- Nomer Ergin, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul 2015
- Pintens Walter/Dutta Anatol, Unification Of The Law Applicable To Names, An academic proposal, 4th Balkan Conference Proceedings: Personal Name in Internal Law and Private International Law, Faculty of Law, University of Nis, Nis 2016, s. 21-32.
- Pürselim Arning, Hatice Selin, Türk, Alman ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukukunda Ad, Ankara 2016
- Schnyder Anton/Liatowitsch Manuel, Internationales Privat- und Zivilverfahrensrecht, 2006
- Şanlı Cemal/Esen Emre/Ataman-Figanmeşe İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2015
- Uyanık Ayfer/Tekinalp Gülören, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2016
- Weller Marc Philippe, Der gewöhnliche Aufenthalt, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leible/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 295-323
- Working Group of the Federal Association of German Civil Status Registrars, One Name Throughout Europe - Draft For a European Regulation on the Law Applicable to Names, Yearbook of Private International Law, Volume 15 (2013/2014), s. 31-37
- Wurmnest Wolfgang, Ordre public, Brauchen wir eine Rome 0-Verordnung?, Stefan Leible/Hannes Unberath (Hrsg.), 2013, s. 446-478